

پوشاک بین النهرین
دورهٔ پیش نوشتاری و اوایل سلسله گذاری
(3400–2000 ق. م)

دراکثر تمدنهای پیش آریایی در خاور نزدیک (پیش عبید، عبید، اور)، لباس به عنوان یک پوشش حقیقی به وجود آمده بود، چنانکه نمونه های آن در سومر واکد مشاهده شده است. پوشیدن لباس پیش از هزاره سوم بسیار فراگیر بود و بدون شک از خلیج فارس تا منطقه مدیترانه مرسوم بوده است. در طول دوره پیش نوشتاری در تاریخ بین النهرین که از 3400 ق.م آغاز شده و تا 2900 ق.م ادامه یافته است، وضعیت اقتصادی جامعه - که تا آن زمان کاملاً بر کشاورزی متکی بود - سبب شد تا بسیاری از اقشار عادی مردم به کار کشاورزی اشتغال یابند. خصوصاً در مناطق جنوبی تر بین النهرین که زمینهای حاصلخیز تر بود و طبیعتاً کشاورزی رونق بیشتری داشت، کار عمده مردم کشاورزی بود. شغل کشاورزی وسایر کارهای روزانه بدون پوشش و با ظاهری برهنه انجام می شد. در طول دوره های اولیه سلسله گذاری (2900-2334 ق.م) استفاده از پارچه تا اندازه ای، عمومی تر شد و زنان و مردان دارای پوششی تقریباً مشابه بودند. این پوشش شامل پارچه ای بود که دور تن می پیچید و قسمت کوتاه آن در ناحیه چپ بدن، پشت لگن قرار میگرفت، جایی که دنباله های دو طرف پارچه به یکدیگر گره می خورد یا کمربندی روی آن بسته می شد. دور تا دور دامن را ردیفی از شرابه های بلند، متشکل از حلقه های پود، فرا می گرفت. در دوره های بعدی نوع مجلل تری از این تن پوش با ردیفهایی از حلقه ها یا پرزها، که همه جای لباس را پر می کرد. رواج یافت.

در دوره های اولیه تمدن سومری در هزاره چهارم قبل از میلاد - مردم از پوست گوسفند و بز برای پوشش خود استفاده می کردند، به نحوی که لایه پشم دار آن به طرف داخل

قرار می گرفت. حتی زمانی که استفاده از پارچه را برای دوخت لباس آموختند باز به سراغ بزها و گوسفندان رفتند تا مواد خام پارچه های خود را از آنها تهیه کنند.

دستیابی سومریان به شیوه جدیدی از تهیه پوست، این امکان را برای آنها فراهم آورد که به شکل دیگری از پوشش - که بیشتر شبیه یک لباس بود- دست پیدا کنند. به این لباس، اصطلاحاً لباس بلند (gown) می گویند

انواع پوست، که از حدود 2885 ق. م تا آن زمان به شکل دامن و بلاپوش استفاده می شدند، به لباسهای بلند تغییر شکل دادند. یکی از عمده ترین تغییرات، پیدایش آستین در لباس است؛ اگر چه شاید قیفاً آستین واقعی نبوده و احتمالاً قسمت ندوخته ای از پوست بوده که روی بازو می افتاده در حاشیه پایین دامن این لباس که قدمتش به هزاره سوم قبل از میلاد می رسد، ظاهراً شرابه های از جنس تسمه های چرمی آویزان بوده است.

با سیر اجمالی در نحوه تکامل شکل و شیوه تهیه این تن پوش می بینیم که نخست این لباس قط به منظور پوشاندن پایین تنه انسان و از پوستهای خواب دار یا بدون خواب طراحی و تدارک شده بود. بعدها همین پوشش از پارچه پشمی برش خورده تهیه می شد که با تعداد اندکی درز به هم دوخته می شد. این، همان «شکل ابتدایی» لباس سومری اس که پیش از سومریان نیز به کار می رفت و در هزاره های دوم و سوم قبل از میلاد به این شکل لباس «کنکس» (کناکه - Kaunakes) می گفته اند. البته این واژه به نوعی از پارچه یا موی حیوان (بز و گوسفند) نیز اطلاق شده است.

در قدیمی ترین آثار سومریان «کنکس» به ظاهر، دامن بود به اندازه طول بدن شده بود؛ و پیکرکهای آهکی کشف شده، مردانی را می توان مشاهده نمود که همین دامن را به دور

کمر بسته و با عبور یک گوشه آن، از دوران کمربند، آن را بر بدن محکم نگه داشته اند. بدون شک، گرهی که در پشت به نظر پرحجم می آید منگوله این کمربند بوده، و ظاهراً بقایای دم جانوری است که به شیوه گذشتگان، پوست و موی آن برای پوشش به کار می رفت.

یکی از قدیمی ترین قطعات پوشش سومریان شال بلند پشمی است که از طرح لباس کلاسیک هند گرفته شده است. این احتمال وجود دارد که در ابتدای هزاره سوم مردمی که از قشر فرو دستان بوده اند شال ریشه داری، که جنس زبری داشت و باریکتر از شکل اصلی هندی آن بود، به دور باسن خود می پیچیدند، خواه از پهنای آن برای لندای دامن استفاده می کردند و یا چند بار از وسط تا می زدند و بعد استفاده می کردند. در این حالت، این شال ریشه دار ظاهری شبیه به شننتی (Shenti) مصریان پیدا می کرد، یا شاید شبیه به فاروس (farus) که امروزه کارگران عراقی آن را بر تن می بندند در هر حال، با دقت در آثار گوناگون می توان چنین نتیجه گرفت که این شال معمولاً از جنس پوست، پشم یا پرچه لطیف بوده است. همین شال را گاه ممکن بود محکم به دور بدن بپیچند و انتهای آن را روی شانه چپ بیندازند. به نظر می رسد زنان و مردان تقریباً از همین نوع پوشش بر تن می کردند. گاهی این شال را به شکل نوعی دامن می بستند و گاه دنباله آن را طوری می انداختند که شانه راست آزاد می ماند.

با این شیوه استفاده از پارچه و پیچیدن آن به دور بدن، شال سومریان نقش تن پوشی مستقل پیدا کرد. گاهی اوقات به عنوان یک دست لباس کامل پوشیده میشد، مانند لباسی که پیشتر توضیح داده شد و عبارت بود از لباسی بلند یا دنباله ای روی شانه چپ.

شکل لباس زنان مشابه مردان بود با این تفاوت که در لباس آنها از پارچه های عریض تری استفاده می شد تا به بلندی لباس افزوده گردد. به این ترتیب که بخش کوتاهی از پارچه را روی شانه چپ به سمت جلوی سینه و دنباله آن را به پشت رها می کردند، از زیر بغل راست عبور می دادند و از جلو دوباره روی شانه چپ می انداختند. این شیوه پیچیدن پارچه باعث می شد تا دست چپ تا مچ پوشیده شود. اما، برای ثابت نگاه داشتن دو لایه پارچه و ممانعت از افتادن یا لغزیدن آنها به روی هم، گمان می رود که از فیبولا (fibula) یا چیزی شبیه به سنجاق امروزی استفاده میکردند. یا آنها را با کوک مخفی محکم می ساختند. بلندی این لباس، تا قوزک پا بود.

بدین ترتیب، به نظر می رسد به احتمال قوی استفاده از این شال با استفاده سومریان از «لباسهای بلند» که بر پیکره زنان دیده شده، همزمان بوده است. نمونه هایی که در این تصاویر دیده می شود اولین نمونه های این لباس اند که تصاویری از آنها در میان سومریان واکدیها ارائه شده است و به این دلیل داشتن یقه گرد و آستینهای کوتاه که فقط تا بالای بازو را می پوشانند به راحتی قابل تشخیص اند. سراسر این لباس از درزهای افقی تشکیل شده که در میان آنها نوارهایی از مو، یا پشم حیوانات دوخته می شد. به طوری که با تمام شدن یک نوار نوار پایین تر شروع می شد و لباس رابه شکل مطبق در می آورد

لباسی که برای زنان معمول بود به نحوی طراحی شده بود که هر دو شانه آنها را می پوشاند، و البته این طرح تازگی نداشت، اما در این زمان بیشتر مورد استفاده قرار گرفت. طرح مورد نظر به این صورت بود: پارچه مستطیل شکلی را در نظر بگیرید که وسط ضلع

بلند آن روی سینه قرار گرفته و کناره های آن را زیر بغل به پشت می رفت و در پشت به صورت ضربداری از روی یکدیگر عبور کرده و چنان از روی شانه ها به جلو آورده می شد که بازوها را می پوشاند.

در دوره های بعدی- اما نه چندان دور- این نوع لباس بلند به کار می رفت، با این تفاوت که شیوه برگشت شال به جلو وافتادن آن از روی شانه طوری طراحی شده بود که بدون آستین به نظر می آمد و بازوها را نمی پوشاند. علاوه بر آن، جنس مورد استفاده به جای پوستهای خواب دار، پارچه لطیف بود.

از نیمه هزاره دوم قبل از میلاد به بعد، به نظر میرسد هنوز تفکیکی بین لباس زنان و مردان صورت نگرفته باشد، مگر درباره جزئیات و ظرافتهایی که در لباس به کار گرفته میشد. نزد مردم شوش، شال بهعنوان یک پوشش بیرونی مورد توجه خاص بود و سعی می شد تا آن را زیباتر جلوه دهند، از ای رو احتمالاً این گونه پرداختن به جزئیات و ظرافتهای لباس نتیجه نگرش این منطقه به خوش پوشی بوده است.

در برخی آثار به جای مانده نقش پارچه بعضی از لباسها شامل طرحهای شبکه ای و دایره ای کوچک بود که در مرکز هر یک از آنها یک فرورفتگی وجود داشت. احتمالاً این فرورفتگیها به سبب استفاده از پولک و مهره هایی از جنس طلا، لاجورد (lapis lazuli) عقیق (agate) یا عقیق ترتیب، هنرمندان خلاق بین النهرینی می توانستند ارزش و شکوه پارچه به کار رفته در لباس پیکره مورد نظرشان را به بینندگان اثر، منتقل کنند، هر چند، بیشتر اینگونه پارچه ها مورد استفاده فرادستان بوده است که از قدرت مالی بیشتری برخوردار بودند.

ProjectCenter

www.ProjectCenter.ir

📷 | @projehcenter

📍 | @projehcenter_ir